

KIS-746 – Kemplezh Caliban

(RLN da GC – 11 02 02)

Lavaret 'c'h eus din e 'z poa kavet e skridoù rakgwalarnek un nebeut termenoù a verdeadurezh a 'z poa adkemeret e *Geriadur ar Valeantiz*, evel *avel a-benn krak*. Met ne c'hellomp mont bremañ war-du an testennoù rakgwalarnek nemet peogwir eo krog ar yezh arnevez da vezañ diazezet madik a-walc'h. Tud ar Mouvamant a lavar : “« Yezh ar bobl » a studiimp da gentañ, ha goude e pledimp gant ar yezh arnevez...” Met nepred n'o gweler o tostaat ouzh ar yezh arnevez, dre ma kavont spirus ar brezhoneg trefoedachek o deus desket. Emaint o pilpasañ evel se abaoe dekvloaziadoù.

(GE da RLN – 15 02 02)

“*Met nepred, emezout, n'o gweler o tostaat ouzh ar yezh arnevez dre ma kavont spirus ar brezhoneg trefoedachek o deus desket.*” An istor a sav da bell moarvat. Abaoe kantvedoù ez eus bet treuzkaset ur stuzegezh a emblegoni. Moarvat ez eus bet e pep kantved tud a voe dezho an Aviel kement hag arhent ar rezid, met evit an darn vuiañ e voe ar relijion hent ar sujidigezh — da Zoue ha d'ar Roue. Doue hag ar Roue zo aet kuit met an emblegoni zo chomet : kemplezh Caliban¹ zo pell a vezañ digraket ha mistri nevez a vez o neriñ e pep remziad, ganto kemplezh Caliban ivez ; nag a “bennadurezhioù” a anavezomp e-touez an dilennidi hag en Amaezhierezh, er

---

¹ “*Farewell, master ; farewell, farewell !*
[...]
'Ban, 'Ban, Ca—Caliban
Has a new master — get a new man.
Freedom, hey-day ! hey-day, freedom ! freedom, hey-day, freedom !”
(SHAKESPEARE, *The Tempest*, Act II, Sc. ii).
[“*Adeo, mestr, adeo, adeo !*
[...]
'Ban, 'Ban, Ca—Caliban
En deus ur mestr nevez — klask ur gwaz nevez.
Frankiz, na dreist ! na dreist, frankiz ! frankiz, na dreist, frankiz !”]

Skol Veur evit komz eus pezh a anavezomp, zo mistri dirak Breizhiz ha Kalibaned dirak dalc'herion ar galloud. Goulenn Caliban zo : ro din lec'h er bed ma renez. An droug n'eo ket bezañ ur rener war ar bed, na pa ve evel e *The Tempest* an doazh Prospero pe ar mezhier Stephano, met na anaout da ved nemet ar bed *graet*. An droug n'eo ket e ve sez ar galloud e Paris kentoc'h eget e Roazhon pe e Naoned, met e rafe Breizhiz eus o bed ur bed *graet*, eus o bro ur vro *graet*, eus o yezh ur yezh *graet*, e rafent eus o istor un istor *graet*. Lakaat a reont da furnez soliañ war beziadoù : ar parlantoù, ar bobl, ar vro, ar riez ez eo o bro ur rann anezhi. Furnez Caliban eo, rak kement a zo *graet* zo *disgraet* endeo ; degouezhet pell mat war hent an *disgraidigezh* eo ar pezh a soliont warnañ, *ledveziadoù*¹ n'eus ken eus ar beziadoù a fiziont enno.

Splann an anadenn a anvemp *ledemsav* : a-dreñv talbenn an *ober* e vez “talbennoù” ar *graet*, o vont war-raok ivez ! Dalc'hiaded ar parlantoù n'eo ket ar parlantoù a zeu ganto pa vrezhonegont, met ur valleeg-gwalarneg parlantaouet. N'eus eno dislavar ebet : riklet emañ hiziv ar valleeg-gwalarneg e renk ur yezh *graet* ha *politically correct* eo, aet dioutañ e vinim, e varr gourzhtreñ. Kuzul Meur Penn-ar-Bed, na c'haller ket gousellout da berzhiañ e talbenn an *ober* yezh, a embann, dindan ar gourzitl *BREIZH* hag an titl *Pannelloù hent : aesaat an traoù d'ar vlenerien*, ur bajennad a dennan anezhi ar frazennoù-mañ :

“Meret e vez gant ar C'huzul-departamant an hentchoù departamant, da lavaret eo 3400 kilometr a hentchoù [...]. Ar c'huzul-meur zo e-karg deus al lakaat pannelloù war an hentchoù departamant neuze, diouzh an testennoù lezennel ha reolennoù kod an hentchoù hag a dalv evit Bro C'hall a-bezh [...]. Ar bolitikerezh-se a vez lakaet e plas da c'houde gant Renerezh Departamant an Diblasamantchoù, an Hentchoù hag ar Batimañtchoù. [...] Pa vez lakaet pannelloù hent arhentañ e vez dalc'het kont deus meur a boent : ment ar c'herioù da ziskouez, ar skritur, ar reolennoù lakaet gant Ministrerezh an Ekipamant evit ma vefe ar memes doare pannelloù war Vro C'hall a-bezh.”

Un anadenn all a stader : pa dosta betek re talbenn ar *graet* da dalbenn an *ober* hep gortoz ma ve divinimet kenderc'hadoù hemañ ez akeder d'o divinimañ, ha se diwar-bouez daou araezad : dre farlotiñ o skrivadur, dre zarallañ o ster ; da skouer, ez amprester Br. *empleg* (Poelloniezh) ouzh e skrivañ '*emleg*'¹, pe

¹ War geal al *ledveziadoù* hag ar *sell ledveziadek*, sl. KIS-310, La-08, pp. 225-226 & KIS-700, La-14, p. 40

¹ Sl. KIS-741, La-15, p. 40, n. 1.

Br. *meziant* (Stlenneg) ouzh e skrivañ '*meziant*' hag o reiñ dezhañ da gevatal Gl. *signifié* ².

(RLN da GE – 18 02 02)

Spouronus eo gwelout betek pe bar eo aet ar spered a emblegoni spilhennet ganit war da lizher. War ur skrid a 'm eus savet n'eus ket pell e raen menegoù paot eus ul levr a c'hoarvez eus emzivizoù hir etre mestr Jacques VERGES hag an Tad Alain DE LA MORANDAIŞ. Dre un arroud digant VERGES e 'm eus gouezet en doa BOSSUET katreizhet ar sklaverezh hag ar morianeta. Betek ar pellvan-se eo aet. Goulezomp e c'haller kompren c'hoazh, o terc'hel kont eus kemperzh ar mare, ne vefe ket bet laouen BOSSUET, piler d'an unpenniezh diharzveli evel ma oa (kelenner-ti da vab LOUIS 14 eo bet), o stadañ he doa bet ezhomm tiernac'h roueel Frañs gwechall eus skoazell ur vatezh

ostaler

i

⁴ Met katreizhadur ar morianeta zo diaesoc'h da lonkañ.

Skrivañ a rez : “ledveziadoù n'eus ken eus ar beziadoù a fiziont enno”. Aze emañ tost sur da vezañ klasket arbennoù c'hwitadenn an Assavidigezh. Ha CHATEAUBRIAND, da 'm meno, en doa gwelet se mat. Gwir eo e oa meizekoc'h eget ar vourbonelourion all o deveze diaesterioù bras o kompren e oa c'hoarvezet kemmoù dieiltro e Frañs abaoe 1789. Hep sevel avat betek an amzer-se, ez eus un devoud paot e Breizh hiziv an deiz : kerse ur bern Breizhiz o deus kaset o remzad e Paris pe en ul

---

² E-barzh ar roll gerioù roet “à titre d'exemples” e dibenn “L'enseignement (des mathématiques) en breton est-il une gageure?”, Jean-Dominique ROBIN, Maître-formateur, conseiller pédagogique en langue et culture bretonnes, Formateur associé à l'IUFM de Bretagne, Membre du Conseil d'Édition de *Ti embann ar skolioù brezhonek* (TES), *Klask* 7, Kerzu 2001, p. 96.

³ *Avocat du diable, avocat de Dieu*, Presses de la Renaissance, Paris, 2001, p. 179.

⁴ Dre levr an istorour Henri GUILLEMIN : *Jeanne dite « Jeanne d'Arc »*, Gallimard, Folio, 1970, e 'm eus gouezet e oa bet ankouaet mui pe vui Janed ARK e grez an unpenniezh diharzveli. En e istor eus Frañs bet aozet gantañ evit mab LOUIS 14 e komz Bossuet an nebeutañ gwellañ eus Janed ARK. Un nebeut linennoù a zeu evelkent digantañ evit lavarout e oa bet marvgospet houmañ evel falskredennoez gant ul lez varn a Iliz, nemet e oa bet dazbriet da c'houde gant ar Pab e unan. En un doare (a-vec'h) empleg e tezastum enta BOSSUET n'he deus ket tiernac'h roueel Frañs mezha da gaout o vezañ degemeret harp un ezmatezh ostaleri. Dav resisaat e oa bet al labour-se hini Janed ARK e-pad ur prantad berr nepell diouzh Domrémy. “*Curieux comme ce détail est retenu par l' « aigle de Meaux »*” a addispleg Henri GUILLEMIN (p. 306).

lec'h all pell eus Breizh hag o stadañ, pa zistroont d'o rannvro c'henidik goude mont war o leve, ne adkavont mui bed o yaouankiz : pelec'h emañ an atantoù a wechall pa n'eus mui nemet G.A.E.C.-où greantel ?

E Breizh eo bet gwashaet c'hoazh ar stuzegezh a emblegoni gravezel a venegez e 'z lizher gant an diempradur : abaoe an 11t pe an 12t kantved e c'hortoz Ledaviz ma teufe ar C'hallaoued da zisplegañ dezho petra dezevout. Hogen, war a hañval, n'eus ket bet kalz istorourion o strivañ da lakaat a-wel an droug brasañ graet gant renad Vichy d'ar vloc'henn c'hall : lakaat pe ac'hoel klask lakaat ar Frañsizion da grediñ e tleent gortoz ma teufe an Alamaned hag an Italianed da zisplegañ dezho petra soñjal. Anv a ran aze evel reizh eus “pennveizourion” ar renadoù kenelwerinelour ha faskour, ha neket eus krouerion diles an istor alaman hag an hini italian.

(RLN da GE – 13 03 02)

Ersav KEROUANTON¹ zo azonus eus un emzalc'h aet bremañ lieskantvedel : gortoz ma ve goveliet termenoù nevez e lec'h all, gortoz ma ve dezevet e lec'h all. An etrevroadeg zo ur mougerig evit ar brezhoneg kentoc'h eget ur “strinkadenn oksigen” — met abaoe an 12t kantved ez eus bet kement a vougerigoù e Breizh ma 'z int aet lodennek er gweledva ha m'o deus tremenet da draoù reizh. N'emañ ket skolioù *Diwan* a-us d'an ideologiezhoù, siwazh evit KEROUANTON : bez' ez int lerennoù rod — efedus, dav anzav — eus an ideologiezh trec'h, eus an unpreder trec'h.

---

¹ En ul lizher embannet war *Le Peuple breton* eus Meurzh 2002, p. 33. Ennañ e lenner : “*Diwan a adopté les termes scientifiques internationaux ; ce fut une extraordinaire bouffée d'oxygène, bien loin des termes incompréhensibles concoctés par certains en vase clos.*”